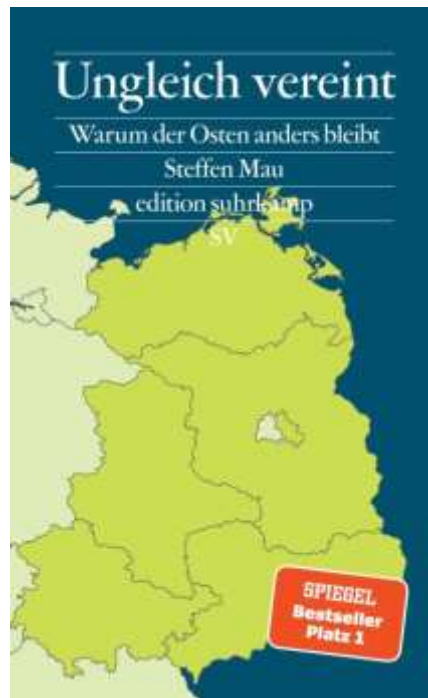

Thomas Wieder

”Helt annan politisk kultur i det forna DDR drygt trettio år efter återföreningen”

Ur *Le Monde*, 1 september 2024

[I dag, söndagen den 1/9, hålls det två delstatsval i östra Tyskland (Thüringen och Sachsen). I detta val förväntas högerextrema *AfD* bli största parti och utbrytarna ur *die Linke*, det nationalistiska och invandrarfientliga *BSW (Bündnis Sahra Wagenknecht)*, också nå stora framgångar. Båda är dessutom emot fortsatt vapenstöd till Ukraina. När dessa rader skrivs så är inte valet avslutat, så det faktiska valresultatet är okänt. Men den följande artikeln handlar heller inte om det, utan är ett försök att förklara varför det ser ut som det gör i dessa delstater]

Steffen Mau, född i Rostock 1968 och professor i sociologi vid Humboldtuniversitetet i Berlin, har nyligen publicerat *Ungleich vereint. Warum der Osten anders bleibt*, Berlin, 2024 [Ojämnt förenat, Varför Östra Tyskland är annorlunda]. I denna intressanta bok förklarar han framför allt varför extremhögerens *Alternative für Deutschland*, *AfD*, gör så bra ifrån sig i de delstater som härrör ur den tidigare Tyska Demokratiska Republiken (DDR).

När invånarna i Bayern (München), Hessen (Frankfurt am Main) eller Baden Württemberg (Stuttgart) går till regionalval är det ingen som påpekar att de är ”från Väst”. När man däremot röstar i delstaterna i det forna DDR påminner man gärna om att väljarna där är ”tyskar österifrån”. Innebär det att Tyskland trettiofyra år efter återföreningen förblir delat i två?

Under decenniet 1990-2000 var den vedertagna uppfattningen att Öst skulle ”hinna ifatt” Väst. Ekonomiskt har det också i stort blivit så. För tjugo år sedan var arbetslösheten i öst tio procentenheter högre än i väst; idag skiljer det inte mer än två procentenheter. Man måste också göra sig av med bilden av ett östra Tyskland som inte återhämtat sig från stängningen av de gamla konglomeraten i DDR; de senaste åren har det skett betydande investeringar i östra Tyskland i vad som kallas framtidssektorer som batterifabriker eller halvledare.

Men ekonomi är inte allt och på andra områden har det inte skett någon återhämtning. Jag tänker framför allt på demografin. Bortsett från Berlin har östra Tyskland tappat 15 procent av sin befolkning sedan 1990, medan väst ökat med 10 procent. Befolkningen i öst är äldre och har en mindre andel invandrare, den är också mer maskulin med stundtals kvoter på 120-130 män för 100 kvinnor i småstäder och på landsbygden.

Det är ingen slump att AfD, där kvinnor bara utgör 20 procent av medlemmarna, når sina bästa resultat i de områdena där vi har en överrepresentation av ungarlar stöpta i patriarkaliskt tänkande.

AfD är redan väl förankrat i Sachsen och Thüringen och väntas i söndagens val nå tidigare aldrig skådade framgångar. I din bok understryker du samtidigt att östs särprägel på det politiska planet inte inskränker sig till extremhögerens valframgångar ...

Absolut. Först och främst för att AfD också gått framåt rejält i väst, om än inte lika mycket som i delstaterna i öst. Sedan för att flera politiska krafter, som de Gröna, fridemokraterna i FDP och i mindre utsträckning socialdemokraterna i SPD, de tre partier som ingår i den koalition förbundskansler Olaf Scholz leder, är på väg att mer eller mindre upphöra att existera i det politiska landskapet i öst, med undantag för några få områden.

Och till sist har vi det faktum att en del partier egentligen bara finns i öst. Det gäller vänsterns *Die Linke* som de senaste åren nästan helt utplånats i väst, eller Sarah Wagenknechts Allians [*BSW, Bündnis Sarah Wagenknecht*, grundat i januari av den f d ledaren för *Die Linke* med en politik klart till vänster på det ekonomiska och sociala området men klart konservativ när det gäller andra samhällsfrågor]: i Europavalet i juni fick detta nya parti 14,4 procent i östra Tyskland mot bara 4,4 procent i väst.

I största allmänhet är partierna svagare i öst, medlemsantalet där ligger klart under vad som är fallet i väst. Det märks framför allt i kommunalval: i olika delar av öst är det betydligt fler kandidater som ställer upp utan partietikett än i väst.

De svaga partistrukturerna i öst leder till att väljarna där är mycket mer ombytliga och lätt-rörliga än i väst. Mellan olika val byter de lättare läger och genom att de är mindre knutna till något parti spelar personligheten hos kandidaterna en större roll för dem. Det märktes i samband med parlamentsvalet 2021: att SPD gjorde bra ifrån sig i öst hade mycket att göra med Olaf Scholz person, han baserade sin kampanj på begreppet ”respekt” och det rörde vid en känslig fiber i områden där invånarna har lätt att känna sig förbisedda.

Tre år senare är att konstatera att SPD enligt opinionsmätningarna minskat med hälften i östra Tyskland. Det är de båda sidorna av samma mynt: i de regioner där väljarna är mycket ombytliga kan ett parti eller en kandidat väcka stor entusiasm i ett val och råka ut för motsatsen nästa gång.

Du skriver att i östra Tyskland råder en sorts ”leda vid förändringar”. Vad menar du med det och på vilket sätt kan det förklara väljarnas beteende i den delen av landet?

För medborgarna i det forna DDR innebar åren efter återföreningen ofta en oerhörd påfrestning. De var tvungna att anpassa sig till nya politiska institutioner och till en helt annan ekonomi. Den omvandlingen lämnade många på efterkälken och gav upphov till stor frustration. När de idag får veta att de åter måste förändra sin livsstil för att klara av den digitala revolutionen, klimatförändringen eller den gröna omställningen är det inte förvånande att de ger uttryck för stor misstro. Och det gynnar logiskt partier som inte vill ha denna förändring.

De två partier som har vind i seglen i östra Tyskland, AfD och BSW, kräver stopp för vapenleveranser till Ukraina och vill återskapa de nära relationerna mellan Tyskland och Ryssland. Varför möter sådana förslag så starkt gehör i denna del av landet?

Det går inte att svara rakt och enkelt på den frågan. Jag tror att det finns flera samverkande förklaringar. Den första handlar om det sätt återföreningen skedde på. 1990 blev östtyskarna införlivade med Förbundsrepubliken, och därmed också Nato, utan någon riktig debatt. Efter att i fyrtio år ha levat under Moskvas dominans fick de över en natt lära sig att deras trygghet hädanefter berodde på Washington. Drygt trettio år senare får vi betala priset för att det aldrig förekom någon diskussion då och inse att medlemskapet i Nato inte är någon självklarhet för många tyskar i öst.

Ett annat skäl är de relationer östra Tyskland haft med Ryssland. För många tyskar födda i DDR – jag är en av dem – är Ryssland ett välbekant land vars språk och kultur man känner. I det avseendet finns en klar skillnad gentemot tyskarna i väst, som vuxit upp med uppfattningen om Ryssland som fiende nummer ett och som på bara några minuter skulle kunna invadera Västberlin.

I början av året förekom imponerande demonstrationer i Tyskland sedan det undersökande nätforumet *Corrective* avslöjat att representanter för AfD haft möten med nynazister och diskuterat en storskalig plan om utvisning av invandrare och tyskar av utländskt ursprung. Mobiliseringen var särskilt kraftfull i östra Tyskland. Blev du förvånad?

Ja, omfattningen av de demonstrationerna var imponerande. Det var en påminnelse om att AfD, oavsett vad man själva påstår, inte representerar någon ”tyst majoritet” av befolkningen. Samtidigt ledde mobiliseringarna inte till något alls av varaktig karaktär. De har inte tagit sig något som helst politiskt uttryck. Och det är värt att begrunda. I östra Tyskland finns det en mycket speciell relation till demokratin präglad av de ”runda bords-samtal” och de ”medborgardialoger” som förekom alldeles i slutet av DDR:s existens. Misstaget från de partier som blomstrat i västra Tyskland i decennier har varit att de trodde sig kunna plantera in sin modell utan vidare i östra Tyskland. Nu är frågan om det i den delen av landet kommer att uppstå nya former av politisk aktivism baserad på den politiska kulturen i de regionerna utan att för den skull ge fritt spelrum åt populistiska och antidemokratiska krafter.

Översättning: Björn Erik Rosin

Lästips

Carsten Braband, Mario Candelas: [Efter splittringen i Die Linke: Vart bär det hän?](#) (februari 2024)

Thies Gleiss: [Ny tysk vänster anpassar sig till högern](#) (*Internationalen* februari 2024)

Svenskspråkiga media om septembervalet

[Terroråd i Tyskland spelar högerextrema i händerna](#) (*Aftonbladet* 28/8)

[Anna-Lena Laurén: Tyskland kommer att möbleras om politiskt – det här är bara början](#) (*DN* 1/9)

[Högerextrema AfD kan bli störst i tyska delstatsval: ”Frågan om migration avgör”](#) (*Svenska Yle* 30/8)